

Riktlinjer för friyta i förskola och skola.

PROGRAM

Uttrycker värdegrund och önskvärd utveckling av verksamheten.

POLICY

Uttrycker ett värdegrundsbaserat förhållningssätt och principer för vägledning.

STRATEGI

Konkretiserar ett program eller en policy och utgör en grund för Prioritering.

HANDLINGSPLAN

Beskriver konkreta mål och åtgärder.

RIKTLINJER

Säkerställer ett riktigt agerande och en god kvalitet vid handläggning och utförande.

Beslutad av Programnämnd samhällsbyggnad, den 3 december 2021, § 185

Dokumentansvarig på politisk nivå: Programnämnd samhällsbyggnad

Dokumentansvarig på tjänstemannanivå: Programdirektör samhällsbyggnad

Foto: Örebro kommun om inget annat anges.

Sammanfattning

Goda uppväxtmiljöer har stor betydelse för barns utveckling. För många barn kan uteleken på skolan och förskolan vara den enda tid de är utomhus på hela dagen. Därför är utomhusmiljöerna vid skolor och förskolor mycket viktiga.

Syftet med riktlinjerna är att:

- säkerställa att tillräckligt stora och lämpliga friytor avsätts för förskola och skola i tidiga planeringskedan. Det gäller såväl fördjupade översiktsplaner som planprogram och detaljplaner.
- säkerställa friytornas storlek och kvalitet vid projektering och bygglovsgranskning.

Målgruppen är tjänstepersoner inom Örebro kommun, de kommunala bolagen samt byggaktörer. Riktlinjerna gäller för både fristående och kommunala förskolor och skolor. En guide för användning av riktlinjerna finns som bilaga.

Riktlinjerna omfattar krav på friytans placering, storlek och kvalitet:

Placering

Placering av förskolor och skolor ska ske med hänsyn till:

- terräng- och vegetationsförhållanden
- ljud- och luftkvalitet
- närhet till närliggande naturområde, stadsdelspark eller kvartersmark
- möjlighet till samnyttjande av gröna ytor

Friytan ska finnas i direkt anslutning till förskola och grundskola F-6. För grundskola 7–9 och gymnasium ska det finnas friyta i direkt anslutning till skolan, men en del av friytan kan i vissa fall ligga i nära anslutning till skolan.

Storlek

En tillräckligt stor gård är en av de viktigaste aspekterna för att skapa förutsättning för andra, mer innehållsmässiga, kvaliteter. Örebro kommuns riktlinjer utgår från PBL samt Boverkets allmänna råd och vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö. Följande ytor ska säkerställas:

- 40 m² per barn i förskola.
- 30 m² per elev i grundskola F-6.
- 20 m² per elev i grundskola 7–9.
- En sammanhängande friyta på minst 3000 m² för förskola och F-9.
- För gymnasium ska friyta placeras och ordnas på det sätt som är skäligt med hänsyn till elevernas och verksamhetens behov.

Avsteg från dessa riktlinjer kan göras när det finns tydliga målkonflikter med andra viktiga samhällsintressen. Riktlinjerna beskriver i vilka lägen avsteg kan vara aktuella och vilka kompensationsåtgärder som då ska genomföras. Eventuella avsteg från riktlinjerna hanteras av Byggnadsnämnden i plan- och lovprövningar.

Kvalitet

I kvalitetsbegreppet ingår att skapa en mångfald av platser för såväl avskildhet, lugn och återhämtning som mer vilda aktiviteter. Det ingår också att eftersträva spännande och utvecklande utomhusmiljöer med möjlighet att ta risker utan att utsättas för betydande fara. De kanske mest avgörande faktorerna för att uppnå en friyta av hög kvalitet är tillgången till en varierad och rik vegetation med uppväxta träd och buskar, samt varierade terrängförhållanden. Andra viktiga kvalitetsaspekter är tillgänglighet, regn, sol- och skuggförhållanden, belysning, hantering av dagvatten och giftfri miljö.

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	5
Syfte, omfattning och målgrupp	6
Riktlinjer för friyta i förskola och skola.....	7
Definition och beräkning av friyta	7
Lokalisering	7
Friytans placering	7
Terräng- och vegetationsförhållanden	8
God ljudkvalitet	8
God luftkvalitet	9
Närhet till andra grönområden	10
Samnyttjande	10
Storlek på friyta	11
Förskola och grundskola.....	11
Gymnasieskola	12
Kvalitet på friyta	12
Varierade terräng- och vegetationsförhållanden	13
Mångfald av platser	14
Säkerhet och risktagande	15
Tillgänglighet	16
Goda regn, sol- och skuggförhållanden	17
Belysning.....	18
Hantering av dagvatten	18
Giffri miljö.....	18
Avsteg från riktlinjer för storlek på friyta	19
Kompensation genom ökad kvalitet	20
Kompensation genom kompletterande friyta.....	21
Referenser och lästips	22
Publikationer	22
Råd och vägledningar	22
Lagstiftning	22
Mål och konventioner.....	22
Bilaga 1. Användning av riktlinjerna	24
Tjänstepersoner inom Örebro kommun	24
Översiktlig planering.....	24
Detaljplaner	24
Bygglov	25
Byggaktörer och kommunala bolag.....	26
Detaljplan	26
Projektering	26
Bygglov	26

Bakgrund

Goda uppväxtmiljöer har stor betydelse för barns utveckling. Förskole- och skolgårdar tillhör i det sammanhanget några av barnens viktigaste platser, där de spenderar en betydande del av sina uppväxtår.

Barnkonventionen är sedan 2020 svensk lag. Det innebär att vi som kommun har ett stort ansvar och måste arbeta strukturerat med frågor som rör barns rättigheter.

I kommunens program för hållbar utveckling "Vårt framtida Örebro" framgår att vårt arbete alltid ska ha med barnens perspektiv. Ett viktigt insatsområde som lyfts fram i programmet är god och likvärdig utbildning med mål om att öka den psykiska och fysiska hälsan hos alla barn och unga, oavsett kön, socioekonomiska förutsättningar och oberoende av var i kommunen de bor.

I kommunens översiktsplan framgår det att alla barn ska ha möjlighet att leka utomhus i hälsosamma och inspirerande miljöer. För många barn är uteleken på skolan och förskolan ofta den enda tid de är utomhus på hela dagen. Därför är utomhusmiljöerna vid skolor och förskolor mycket viktiga. Det framgår också i översiktsplanen att skolan är viktig för familjers vardagsliv, en viktig arena för integration och del i skapandet av en lokal identitet för en tätort eller stadsdel. Barn som har möjlighet att gå på en förskola eller skola nära sitt hem får en god förankring i sitt närområde.

Kommunen har enligt Skollagen skyldighet att tillgodose behovet av barnomsorg och skola och att erbjuda skol- och förskoleplatser till alla barn inom kommunen. Enligt skollagen gäller även närhetsprincipen och tillgänglighetsprincipen. Det innebär att elever ska kunna erbjudas skolplats nära bostaden och även kunna transportera sig till denna på ett säkert sätt.

I tätbebyggd miljö kan målet om tillräckligt stor friyta och målet om närhet till förskola och skola innebära en målkonflikt.

Vid nyetablering av förskolor och skolor ska en tillräckligt stor friyta lämplig för lek och utevistelse säkerställas i enlighet med plan- och bygglagen, 8 kap. 9§ PBL. Boverket har tagit fram allmänna råd om friyta (BFS 2015:1 FRI 1) och en vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö (Boverket, 2015). Örebro kommuns riktlinjer utgår från PBL, de allmänna råden samt vägledningen.

Riktlinjerna utgår också ifrån Örebro kommuns *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar* (Örebro kommun, 2018) och ställningstaganden för skola och förskola i kommunens översiktsplan. I funktionsprogrammet beskrivs bland annat de grundläggande kvaliteter som krävs för att skapa en bra utemiljö.

Syfte, omfattning och målgrupp

Syftet med riktlinjerna är att:

- säkerställa att tillräckligt stora och lämpliga friytor avsätts för förskola och skola i tidiga planeringsskedet. Det gäller såväl fördjupade översiktsplaner som planprogram och detaljplaner.
- säkerställa friytornas storlek och kvalitet vid projektering och bygglovsgranskning.

Syftet med riktlinjerna är att tydliggöra vilka krav som behöver uppfyllas i planprocessen och bygglovsprocessen för att bidra till Örebro kommuns ambitioner för framtidens förskole- och skolgårdar. Dessa beskrivs i dokumentet *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar*, och i form av ställningstaganden för skola och förskola i kommunens översiktsplan.

I både översiktsplan och funktionsprogram finns ytterligare ställningstaganden att ta hänsyn till utöver de som gäller friyta, exempelvis läge i förhållande till andra stadsdelar för att verka integrerande och närhet till gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik.

Riktlinjerna gäller vid bygglovspliktig nybyggnation och större ombyggnation av förskolor och skolor där utemiljön eller elevantalet påverkas. Riktlinjerna gäller för både fristående och kommunala förskolor och skolor, oavsett om de har tidsbegränsat eller permanent bygglov. För tillfälliga lokaliseringar under 0–3 år görs en bedömning i varje enskilt fall.

Riktlinjerna gäller för nya detaljplaner. I gällande detaljplaner som antagits före dessa riktlinjer får en bedömning av friytan göras i varje enskilt fall.

Om en byggnad ändras och ändringen kräver lov eller anmälan, ska kraven på friyta tillämpas i den utsträckning som är skäligen med hänsyn till ändringens omfattning och fastighetens särskilda egenskaper. Byggnadens värden ska tillvaratas.

Riktlinjerna är ett planeringsstöd för att göra avvägningar mellan olika kvalitetsfaktorer och intressen i det enskilda fallet. I riktlinjerna finns exempel när avsteg kan behöva göras, och vilka kompensationsåtgärder som ska göras i dessa fall.

Eventuella avsteg från riktlinjerna hanteras av Byggnadsnämnden i plan- och lovprövningar.

Målgruppen är kommunala tjänstepersoner inom Örebro kommun, de kommunala bolagen samt byggaktörer. Riktlinjerna gäller för både fristående och kommunala förskolor och skolor. En guide för användning av riktlinjerna finns i bilaga 1.

För att underlätta efterlevnaden av riktlinjerna samt för att underlätta handläggningen i bygglovsskedet finns ett bedömningsverktyg för utemiljöns kvalitet, som utgår ifrån aspekterna i riktlinjerna (tas fram hösten 2021).

Riktlinjer för friyta i förskola och skola

Definition och beräkning av friyta

Med friyta avses den yta som barn och elever kan använda på egen hand vid sin utevistelse.

Vid beräkning av friytans storlek gäller följande:

- Antal kvadratmeter per barn eller elev beräknas genom att dividera den tillgängliga friytan som förskole- eller skolverksamheten förfogar över med antalet barn eller elever som förskole- eller skolbyggnaderna på tomten är dimensionerade för.
- Beräkningen av antal kvadratmeter friyta per barn ska utgå ifrån det totala antalet barn, och inte anpassas utifrån schemaläggning av utevistelse. Detta eftersom ett högre antal barn per kvadratmeter kan medföra att kvaliteten på vegetationsklädda ytor inte kan upprätthållas och för att schemaläggning kan begränsa verksamheternas möjligheter att använda utemiljön för pedagogiska aktiviteter och för barnens och elevernas fria lek och rastaktiviteter.
- Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning ingår inte i friytan.
- Takterrasser räknas inte in i friytan, utan räknas som en kompletterande yta för förskola och skola F-9. Anledningen är att tak ofta har begränsad tillgänglighet och sällan kan disponeras fritt av barn eller elever. Utvärderingar av befintliga exempel visar också på svårigheter att få en bra kvalitet på ytan, exempelvis att etablera en varierad topografi och en grön och stimulerande utemiljö med träd och buskar (Boverket, 2015). Kompletterande ytor kan utgöra en del av kompensationsåtgärderna vid avsteg från riktlinjerna för äldre barn (se mer i avsnittet om avsteg). Upphöjt gårdsbjälklag med koppling till marken kan räknas in i friytan om det utgör en mindre del av den totala friytan.

Lokalisering

Friytans placering

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Friyta ska finnas i direkt anslutning till en förskola eller grundskola F-6. För grundskola 7–9 och gymnasium ska det finnas friyta i direkt anslutning till skolan, men en del av friytan kan i vissa fall ligga i nära anslutning till skolan.

För förskole- och grundskoleverksamhet F-6 ska friytan ligga i direkt anslutning till förskole- respektive skolbyggnaderna. Barn och elever ska till exempel inte behöva passera en trafikerad gata, väg eller större cykelstråk för att ta sig till friytan eller vara beroende av att personal följer med.

Terräng- och vegetationsförhållanden

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Lokalisering av nya förskolor och skolor ska i första hand ske på platser där det går att skapa varierade terräng- och vegetationsförhållanden i friytan (kullar, sluttningar, diken, tunnlar, murar, plattformar och trappor).
- Lokalisering av nya förskolor och skolor ska i första hand ske på platser med befintlig uppväxt vegetation med träd och buskar. Möjligheten att spara och skydda naturmark som kan ingå i friytan ska beaktas vid placering av byggnader. I planskedet utreds det om skydd av träd eller mark krävs för att förhindra förluster.

Tillgången till rik vegetation och naturliga variationer i terrängen har stor betydelse för att kunna nå en bra kvalitet på friytan, exempelvis för att kunna skapa en mångfald av platser och skapa goda sol- och skuggförhållanden. Detta beskrivs i avsnitt ”Kvalitet på friyta”.

Uppväxna träd och annan befintlig vegetation kan både skapa en mångfald av platser och goda sol- och skuggförhållanden. Bilderna är från Berlin, Tyskland.

Naturliga variationer i topografin skapar förutsättningar för en spännande miljö där lekredskapen kan integreras i vegetationen. De naturliga variationerna kan kompletteras med byggda element som murar och trappor. Bilderna är från Berlin, Tyskland.

God ljudkvalitet

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Buller från väg- och spårtrafik på ny förskolegård/skolegård ska inte överskrida gällande riktlinjer från Naturvårdsverket.

Större trafikleder, gator med mycket trafik och järnväg genererar buller, speciellt om de ligger topografiskt högre än gården. Buller påverkar barns hälsa negativt och kan orsaka hörselskador, öka barnens stressnivå och påverka inlärning samt socialt samspel med

jämnåriga och vuxna på gården (Folkhälsomyndigheten, 2019). Det påverkar även möjligheten att bedriva undervisning utomhus. Det är därför viktigt att skapa en god ljudmiljö utomhus där barnen vistas.

Förskolegårdar och skolgårdar ska i första hand placeras i icke bullerutsatta områden. I andra hand genomförs åtgärder för att minska bullret. En vanlig åtgärd är bullerplank. Ett annat mindre iögonfallande alternativ är att skapa en bullervall som en del av själva utformningen av skolgården. Även placeringen av en byggnad spelar stor roll och kan vara en del av en lösning för att få en bra ljudmiljö utan bullerplank.

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning med riktvärden för buller från väg- och spårtrafik på ny skolgård (Naturvårdsverket 2017). De riktvärden Naturvårdsverket fastställt ska följas vid uppförande av ny skola eller förskola.

För närvarande gäller följande maxnivåer vid nybyggnation:

	Ekvivalent ljudnivå för dygn (dBA)	Maximal ljudnivå (dBA, Fast)
De delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet	50	70
Övriga vistelseytor inom skolgården	55	70*

* Nivån bör inte överskridas mer än 5 ggr per maxtimme under ett årsmedeldygn, under den tid då skolgården nyttjas (exempelvis kl. 7-18).

God luftkvalitet

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Förskole- och skolgårdar ska ha god luftkvalitet och uppfylla regeringens gällande precisering av det nationella miljö kvalitetsmålet ”Frisk luft”.

Luftföroreningar påverkar hälsan negativt och barn utgör en extra känslig grupp. För att uppnå målet om frisk luft i Örebro kommuns hållbarhetsprogram behöver luftkvaliteten på förskole- och skolgårdar uppfylla det nationella miljö kvalitetsmålet för ”Frisk luft” och inte enbart miljö kvalitetsnormerna (MKN).

De främsta källorna till luftföroreningar i stadsmiljö är utsläpp från fordon, vägslitage och värmeproduktion. Placering av förskolor och skolor nära stora vägar eller i täta trafikmiljöer ska undvikas, och speciellt nära korsningar där det görs många start och stopp.

Regeringen har gjort en precisering av miljö kvalitetsmålet ”Frisk luft” (Naturvårdsverket 2020). Preciseringen innebär mål för högsta halter av bensen, bens(a)pyren, butadien, formaldehyd, partiklar (PM_{2,5} och PM₁₀), marknära ozon och kvävedioxid.

För närvarande gäller följande maxnivåer enligt regeringens precisering:

	Högsta halt enligt regeringens nuvarande precisering
Bensen	1 µg/m ³ luft (årsmedelvärde).
Bens(a)pyren	0,0001 µg/m ³ luft (årsmedelvärde).
Butadien	0,2 µg/m ³ luft (årsmedelvärde).
Formaldehyd	10 µg/m ³ luft (timmedelvärde).
PM _{2,5}	10 µg/m ³ luft (årsmedelvärde) eller 25 µg/m ³ luft (dygnsmedelvärde)

	Dygnsvärdet får överskridas 3 dagar.
PM ₁₀	15 µg/m ³ luft (årsmedelvärde) eller 30 µg/m ³ luft (dygnsmedelvärde). Dygnsvärdet får överskridas 35 dagar.
Marknära ozon	70 µg/m ³ luft (åttatimmarsmedelvärde) eller 80 µg/m ³ luft (timmedelvärde).
Ozonindex	10 000 µg/m ³ luft under en timme beräknat som ett AOT40-värde under perioden april–september
Kvävedioxid	20 µg/m ³ luft (årsmedelvärde) eller 60 µg/m ³ luft beräknat som ett timmedelvärde (98-percentilen).
Korrosion	Korrosion på kalksten understiger 6,5 µg/år

Närhet till andra grönområden

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Förskolor och grundskolor ska så långt det är möjligt lokaliseras i nära anslutning till naturområden eller större parker.

Förskolor och grundskolor ska så långt det är möjligt lokaliseras i nära anslutning till naturområden eller större parker. Det skapar möjligheter att utöver förskolans/skolans friyta även nyttja andra ytor för barnens lek och utveckling. Denna yta räknas dock inte in vid beräkning av friytans storlek.

Samnyttjande

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Förskole- och grundskolegårdar bör kunna nyttjas för lek, rekreation samt fysisk aktivitet även utanför skoltid.
- Förskole- och grundskolegårdar kan kombineras med bostadskvarter, men krav på storlek på friyta för boende respektive verksamhet ska uppnås oberoende av varandra.

För- och grundskolor bör lokaliseras för att utgöra en del av staden och bidra med multifunktionella ytor till närområdet. Samnyttjande innebär en optimering och samförvaltning av ytor och resurser. Funktioner som bidrar till bland annat friluftsliv, naturpedagogik, fysisk aktivitet, socialt umgänge, idrott och fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter samt lek- och spelmöjligheter lockar till aktivitet och skapar förutsättningar för möten mellan olika grupper i staden. Här spelar skolegårdar en mycket viktig roll och kan med rätt lokalisering, rätt innehåll och rätt utformning bidra till detta.

Förskole- och grundskolegårdar ska i första hand placeras på egna tomter men kan kombineras med bostadskvarter, äldreboenden, kontor, universitetslokaler etc. Förskola eller grundskola i delat kvarter där utemiljön förläggs på innergården kräver en genomtänkt planering av friytans placering i förhållande till bostäderna och bostadshusets utformning. Krav på storlek på friyta ska uppnås för boende respektive verksamhet oberoende av varandra. Att delar av ytorna kan användas av verksamheten och de boende vid olika tider innebär ett mervärde. Ansvaret för de gemensamma ytornas drift och underhåll bör regleras genom avtal mellan de olika intressenterna, exempelvis mellan olika fastighetsägare och/eller de aktörer som nyttjar dem.

Storlek på friyta

Örebro kommuns riktlinjer är att friytan ska motsvara:

- 40 m² per barn i förskola.
- 30 m² per elev i grundskola F-6.
- 20 m² per elev i grundskola 7–9.
- En sammanhängande friyta på minst 3000 m² för förskola och F-9.
- För gymnasium ska friyta placeras och ordnas på det sätt som är skäligt med hänsyn till elevernas och verksamhetens behov.

I Örebro kommuns *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar* framgår det att en tillräckligt stor gård är en av de viktigaste kvalitetsaspekterna som även skapar förutsättning för att skapa andra, mer innehållsmässiga, kvaliteter.

Det är ofta lämpligt att planera för större friyta än angivna minsta areal. Dels för att lämna utrymme för att friytan minskar under projektets gång, dels för att möjliggöra eventuella framtida behov av utbyggnad av förskole- och skolverksamhet på tomten.

Plan- och bygglagen anger att om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering, ska friyta ordnas i första hand.

Vid etablering av skolor i befintlig och kommande tätbebyggd miljö där tillgången på mark är begränsad kan det på grund av målkonflikter vara nödvändigt att göra avsteg från riktlinjerna. Detta och vilka kompensationsåtgärder som ska genomföras beskrivs i avsnitt ”Avsteg från riktlinjerna för storlek på friyta”.

Förskola och grundskola

I Boverkets vägledning ”Gör plats för barn och unga” (2015) anges att ett rimligt mått på friytans storlek kan vara 40 kvadratmeter friyta per barn i förskolan och 30 kvadratmeter friyta per barn i grundskolan. Vid mindre yta blir användningsmöjligheterna begränsade och slitaget stort. Slits lekmiljöerna förlorar de väsentligt i lekvärde. Vid planering av nya förskolor och skolor för F-6 i Örebro kommun bör dessa rekommendationer därför efterlevas.

I Örebro kommuns översiktsplan framgår att skolor för äldre grundskoleelever (7–9) med fördel kan lokaliseras relativt centralt i staden, eller på strategiska platser där skolans elever kommer från olika orter eller stadsdelar och har olika socioekonomisk bakgrund. Det innebär att lokalisering av dessa skolor i huvudsak förväntas ske i tätbebyggd miljö med stor konkurrens om marken. Äldre grundskoleelever är mer mobila och kan ta sig till närliggande grönområden och parker. När det gäller grundskola 7–9 kan en yta på minst 20 m² per elev därför accepteras.

Friytans totala storlek har stor betydelse för att den ska kunna rymma de kvaliteter som behövs för en fullgod lekmiljö. I Boverkets vägledning hänvisas till forskning som visar att friytan helst bör överstiga 3000 m². På en gård som är mindre, oavsett antal barn, kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov (Mårtensson et. al., 2009).

För förskola och grundskola bör därför den sammanhängande totalytan vara minst 3000 m². För att ytan ska räknas som sammanhängande får den inte vara permanent avgränsad genom exempelvis staket. Staket kan dock användas för att avgränsa en yta under korta perioder, såsom vid öppning och stängning, men måste utformas så ytan blir sammanhängande under största delen av tiden för att räknas in i de 3000 m².

Avgränsningen bör därför utformas så att det är mer naturligt att den är öppen än stängd. Avgränsningen kan med fördel utgå ifrån de olika zonerna, där den trygga zonen kan vara den del av gården som temporärt avgränsas vid öppning och stängning.

En förskola med en friyta på 3000 m² har plats för maximalt 75 barn med hänsyn tagen till riktlinjen för friytans storlek räknat per barn. Motsvarande siffra för grundskola F-6 är 100 barn.

Gymnasieskola

När det gäller gymnasieskolor ska skolgård finnas att tillgå för eleverna. Gymnasieelever är äldre och kan därför till viss del även röra sig i det offentliga rummet och nyttja parker, torg m.m. som friytor. I Boverkets allmänna råd står det att: ”För gymnasieskolor bör friyta placeras och ordnas på det sätt som är skäligt med hänsyn till elevernas och verksamhetens behov.” Bedömning av vilken friyta som kan accepteras ska ske i varje enskilt fall. Friytans storlek är inte i samma utsträckning avgörande för en gymnasieskola, utan skolans läge kan vara en viktigare faktor att beakta. Kompensationsåtgärder genom exempelvis tillgång till annan mark, kan i större utsträckning accepteras för en gymnasieskola. Det är dock viktigt att miljöer som lockar till rörelse och utevistelse skapas även för gymnasieelever. Fysisk aktivitet, ljus och grönska är mycket viktigt för både den psykiska och fysiska hälsan.

Kvalitet på friyta

Utöver storlek och placering av friyta, är kvaliteten på friytan en avgörande faktor för att skapa bra utemiljöer. I kvalitetsbegreppet ingår att skapa en mångfald av platser med olika rum i olika skala och som fyller olika funktioner. Områden som regn, sol- och skuggförhållanden, tillgänglighet, säkerhet och risktagande, belysning, hantering av dagvatten och giftfri miljö ingår också i kvalitetsbegreppet.

Vilka kvaliteter behövs i naturen runt förskolor?

- Hög biologisk mångfald
- Varierat landskap med öppna och slutna rum
- Kuperad naturmark med träd och buskar
- Miljöer för lugn och ro
- Överblickbarhet

Källa: Naturvårdsverket, 2011.

Vilka naturelement bidrar till kvaliteten på lek?

Kreativitet och fantasi:

buskage, stenar, fallna träd, grova träd, blad, kottar och pinnar

Motorisk utveckling:

klätterträd, stora stenar och backar

Källa: Naturvårdsverket, 2011 och Grahn, 2012.

Varierade terräng- och vegetationsförhållanden

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Befintlig uppväxt vegetation och naturliga variationer i terrängen ska nyttjas i så stor utsträckning som möjligt för att skapa friytor av hög kvalitet.
- Vid brist på befintlig vegetation och varierad topografi eller för att kompensera förlust av sådan vid byggnation, behöver detta tillskapas på platsen i tillräcklig omfattning.
- Gården ska erbjuda en miljö som barn och unga kan interagera med och påverka, där naturmaterial och löst material är en viktig del av lekutbudet. Färdiga lekredskap ska spela en begränsad roll. Naturmaterial bör användas i största utsträckning.

De kanske mest avgörande faktorerna för att uppnå en friyta av hög kvalitet är tillgången till en varierad och rik vegetation med uppväxta träd och buskar, samt varierade terrängförhållanden. En rik vegetation och varierad topografi påverkar möjligheten att skapa en mångfald av platser och även zoner, föränderlighet och samspelet mellan ute och inne. Vidare har en rik vegetation och varierad topografi möjlighet att öka kvaliteten för många av de faktorerna som omnämns både i kommunens *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar* och i Boverkets allmänna råd, bl.a. goda ljus- och skuggförhållanden, god luftkvalitet och god ljudmiljö. De är också viktiga för att kunna skapa en ändamålsenlig verksamhet. Finns det för stora brister i terräng- och vegetationsförhållandena är det svårt att uppnå tillräcklig kvalitet på friytan.

Naturmaterial är "okodade" och flexibla inslag på en skolgård. Stenar och stockar kan vara en mötesplats, eller en plats för en stor variation av fantasilekar.

Foto till vänster är från Köpenhamn, Danmark. Foto till höger är från Berlin, Tyskland.

Naturmaterial och löst material är en viktig del av lekutbudet. Foto till höger: Tommy Andersson.

Mångfald av platser

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Förskole- och skolgårdar ska erbjuda en mångfald av zoner för såväl avskildhet, lugn och återhämtning som mer vilda aktiviteter.
  - Lugna platser med en trygg zon närmast utgången till gården.
  - Platser för aktivitet
  - Mötesplatser
  - Kreativa platser
  - Naturmiljöer
  - Pedagogiska platser

Förskole- och skolgårdar ska fungera för pedagogisk användning. De ska stimulera till en stor variation av lek och aktiviteter, och samtidigt erbjuda platser för lugn och ro. Det ska finnas en mångfald av platser med rum i olika skalor och som tillgodoser barns olika behov.

I Örebro kommuns *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar* finns en fördjupande beskrivning av olika zoners betydelse och hur utformningen av friytor kan bidra till barnens utveckling.

*Reträttplatser, back-stage, är trevliga platser dit man kan dra sig undan.
Foto till vänster: Emma Crawley.*

*Platser för aktivitet, kreativitet och upptäckarlust i naturmiljöer.
Foto till vänster: Agnetha Tillnert, Scandinav Bildbyrå.*

Mötesplatser kan se ut på många olika sätt. De kan vara för små eller stora grupper. De kan vara påkostade med tak, eller enkla som till exempel en bänk eller ett par liggande stockar.
Foto från vänster: Amanda Sved, Scandinav Bildbyrå; Susanne Flink; Scandinav Bildbyrå; Rebecka Rynefelt, Scandinav Bildbyrå.

Platser som lockar fram barnens kreativitet. Foto till vänster är från Malmö. Foto till höger är från Stockholm.

Pedagogiska platser och utformning utifrån barnens intressen. Bilderna är från olika platser i Örebro.

Säkerhet och risktagande

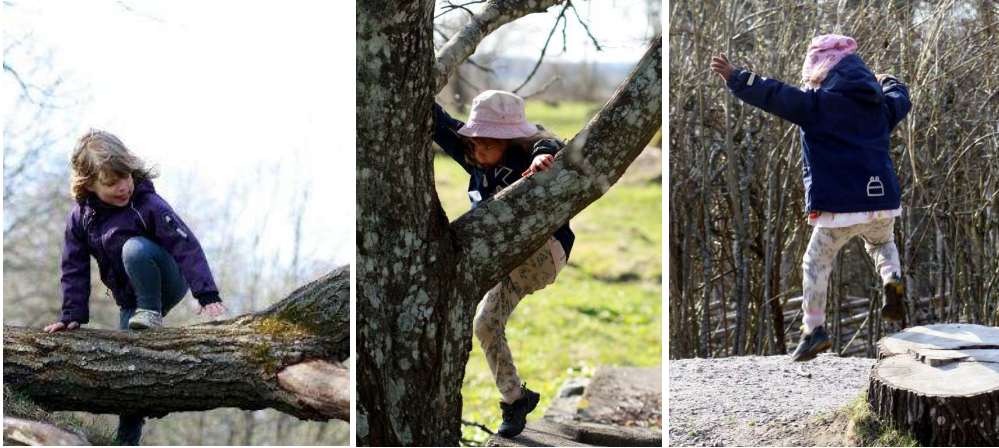
Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Eftersträva en spännande och utvecklande utomhusmiljö för barn och unga, som innebär möjlighet att få ta risker utan att utsättas för betydande fara.

En viktig kvalitet på en förskole- och skolgård är att barn och elever upplever sin miljö som spännande och utmanande. Risker som barn själva väljer innebär möjligheter till lärande och utveckling. Barn behöver tidigt genom egna erfarenheter lära sig att bedöma och hantera risker i sin omgivning. Att våga lita på sin förmåga och att själv kunna sätta sina gränser skapar trygghet att hantera risker även utanför skolmiljön (Sandseter, 2011).

Samtidigt är det mycket viktigt att identifiera och eliminera aspekter i utemiljön som innebär fara för allvarliga och livshotande skador. Faror och risker som barnen inte själva kan uppfatta är inte heller önskvärda.

Att göra balanserade riskbedömningar är därför viktigt vid planering av barns utemiljöer. Fördelar och risker med olika produkter eller miljöer behöver bedömas samtidigt för att kunna väga dem mot varandra.

Barn behöver tidigt genom egna erfarenheter lära sig att bedöma och hantera risker i sin omgivning. Bilderna är från Örebro.

Tillgänglighet

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Tillgänglighetsaspekter ska alltid vägas in vid gestaltning av förskole- och skolgårdar, så att alla har möjlighet att delta i olika sociala sammanhang.

Olika funktionsnedsättningar ställer olika krav på anpassningar för att öka tillgängligheten. Ibland innebär anpassningar för en viss typ av funktionsnedsättning att lekvärdet minskar för barn utan, eller med en annan typ av, funktionsnedsättning. De vanligaste funktionsnedsättningarna bland barn ”syns” inte. Det handlar om astma, överkänsligheter och kognitiva och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ibland likställs tillgänglighetsanpassningar med anpassningar för rörelsehinder.

Tillgänglighetsaspekter ska alltid vägas in vid gestaltning av förskole- och skolgårdar men det är viktigt att balansera olika behov mot varandra. Utgångspunkten ska vara att alla ska känna sig inkluderade och ha möjlighet att delta i olika sociala sammanhang. Det innebär dock inte att varje enskild del av en gård behöver anpassas för varje form av funktionsnedsättning.

En inkluderande gård är en gård där alla barn kan uppleva känslan av självständighet och också känslan av kontroll. Upplevelsen av kontroll är starkt kopplad till känslan av trygghet och är en viktig förutsättning för att kunna delta i det sociala samspelet på gården.

Goda regn, sol- och skuggförhållanden

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Områden som inbjuder till stillasittande eller där barn kan förväntas uppehålla sig länge, bör placeras i skugga eller halvskugga, helst i trädskugga. Ca 50 % täckning av lövverk på gården är önskvärd för att undvika en hälsofarlig nivå på exponering av UV-ljus.
- Så mycket som möjligt av platsens befintliga vegetation ska sparas vid byggnation av ny skola eller förskola. Byggda solskydd kan behövas i väntan på att vegetation ska etableras.
- Friyta för lek och utevistelse ska vara placerad så att minst halva friytan har förutsättningar att bli solbelyst minst fem timmar mellan kl. 9 och 17 vår- och höstdagjämningen.
- Det ska finnas skydd mot regn på någon del av gården.

Förskole- och skolgårdar ska ha en god balans mellan sol och skugga, och hänsyn behöver tas till våra skiftande behov under årets olika årstider. Det ska alltid finnas några platser där barnen kan uppsöka skugga. Barns hud är känslig och behöver skyddas mot för mycket UV-strålning. Ibland behöver kompletterande konstruerade solskydd uppföras. Mjuk skugga från träd och buskar är att föredra, men solsegl, plank eller andra solskydd kan behövas i väntan på att träd och annan växtlighet växer upp. Eftersom stora skuggande träd tar lång tid att etablera, bör det alltid eftersträvas att spara så mycket av platsens befintliga vegetation som möjligt vid byggnation av ny skola eller förskola.

Grönska är också viktigt för att klara värmeböljor. Vegetation sänker temperaturen omkring sig genom att ge skugga till närliggande områden samt genom avdunstning av vatten från mark och vegetation.

Det ska finnas skydd mot regn på någon del av gården, exempelvis i anslutning till entré eller fasad för att underlätta för aktiviteter såsom pyssel, mellanmål och vila utomhus när det regnar.

Grönska ger ett naturligt solskydd och är också viktigt för att klara värmeböljor. Byggda solskydd kan behövas i väntan på att vegetation ska etableras. Foto till vänster är från Berlin, Tyskland. Foto till höger: Susanne Flink.

Belysning

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Gården ska belysas och ha en ljussättning som skapar trygghet och som gör gården tillgänglig även under årets mörka timmar.

God belysning ökar tryggheten på gården och har betydelse för hur mycket gården nyttjas på vinterhalvåret. Belysning kan också påverka hur gården upplevs när förskolan eller skolan är stängd, och hur gården då används av andra. En genomtänkt placering och val av olika ljuskällor bäddar för att göra gården mer tillgänglig och trivsamt under årets mörka timmar.

Hantering av dagvatten

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Dagvatten som uppkommer inom kvartersmark ska fördröjas och renas lokalt innan anslutning till den allmänna dagvattenanläggningen.
- Rening bör ske med hjälp av växtlighet.
- Dagvattenhanteringen bör utformas för att ge mervärden till lek samt pedagogiska aktiviteter.
- Dagvattnet bör nyttjas som en resurs på gården, till exempel genom att det används till bevattning.

Enligt Örebro kommuns översiktsplan ska dagvatten i första hand omhändertas lokalt. I en förskole- eller skolmiljö kan dagvatten bli en tillgång för lek och pedagogisk verksamhet.

Tillgång till vatten är en mycket viktig pedagogisk resurs för förståelse av livets förutsättningar på jorden och grundläggande kemi och fysik. Vatten bäddar också för ett brett spektrum av sinnesupplevelser och ger oändliga möjligheter för experimenterande och olika fantasilekar. Bilderna är från Örebro.

Giffrri miljö

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Ämnen som är giftiga eller skadliga ska undvikas i lekmiljöer.
- Konstgjorda material som gummasfalt och konstgräs ska undvikas eftersom de innebär täta ytor för dagvatten samt avger skadliga ämnen till grundvatten, dagvatten och exponerar barnen för hälsofarliga ämnen.

I kommunens strategi för en giftfri miljö (Örebro kommun, 2016) är barn en prioriterad målgrupp. Ämnen som är giftiga eller skadliga ska undvikas i lekmiljöer, och när lekmiljöer anläggs eller utvecklas är det viktigt med medvetna materialval.

Avsteg från riktlinjer för storlek på friyta

Örebro kommuns riktlinjer är att:

- Avsteg från riktlinjer för storlek på yta kan göras inom de utpekade områdena för befintlig och kommande tät bebyggelse, se bild 1.
- Avsteg från riktlinjerna ska undvikas i största möjliga mån för förskola och F-6, även inom de utpekade områden.
- Bristen på tillräckligt stor friyta inom den egna fastigheten ska kompenseras genom en särskilt genomtänkt planering av den friyta som finns så att den håller extra hög kvalitet.
- För äldre barn kan bristen på tillräckligt stor friyta inom den egna fastigheten kompenseras genom tillgång till andra ytor av god kvalitet. Den sammanlagda ytan av egen friyta och kompletterande friyta bör uppnå ordinarie riktlinje för storlek på friyta. Den kompletterande ytan får utgöra max hälften av den totala friytan.
- Avsteg från sammanhängande yta om 3000 m² kan endast göras i enstaka undantagsfall, exempelvis för mindre specialskolor 7–9 eller när alternativ lokalisering inte är möjlig/lämplig, för att uppnå närhetsprincipen.
- I de fall ett avsteg från riktlinjer görs bör storleken på friyta vara minst 30 m² per barn i förskola, 25 m² per elev i grundskola F-6 samt 15 m² per elev i grundskola 7–9.
- Om tillkommande behov av skol- och förskoleplatser i befintliga tätbebyggda områden inte kan tillgodoses samtidigt som kravet på storlek, kan det i undantagsfall vara aktuellt med avsteg inom områden även utanför de utpekade områdena i kartan.

Vid planering ska ambitionen alltid vara att riktlinjerna ska efterlevas. Avsteg från riktlinjerna för storlek på friyta kan dock behöva göras när det finns tydliga målkonflikter med andra viktiga samhällsintressen, såsom att kommunen har skyldighet att tillgodose behovet av skol- och förskoleplatser nära bostaden.

Enligt Örebro kommuns översiktsplan ska alla barn ha möjlighet att leka utomhus i hälsosamma och inspirerande miljöer. Samtidigt är närheten till skola och förskola viktig för att barnen ska få en god förankring i sitt närområde. Kommunen ska enligt översiktsplanen sträva efter att barnen har en skola på gång- och cykelavstånd från hemmet. Skolor för äldre grundskoleelever (7–9) och gymnasieskolor lokaliseras med fördel centralt i staden, med god tillgång till gång- och cykelvägar och kollektivtrafik.

Det innebär att kommunen i många fall strävar efter att bygga skolor i tät stadsbebyggelse där tillgången på oexploaterad mark är begränsad. Det i sin tur innebär en målkonflikt mellan lokalisering av skolan och storleken på friytan. I dessa fall behöver en intresseavvägning göras och lokaliseringalternativ utredas.

De områden där det i vissa fall kan finnas behov av att göra avsteg framgår i kartan i bild 1. Det är områden med befintlig eller kommande tät stadsbebyggelse där det finns behov av nya skolor/förskolor för att inte avståndet till skola/förskola ska bli alltför stort. För ärenden som påbörjats före antaganden av riktlinjerna kan en särskild bedömning vara nödvändig.

Avsteg från riktlinjerna ska undvikas i största möjliga mån för förskola och F-6, även inom de utpekade områdena eftersom de till skillnad från äldre grundskoleelever är mindre mobila och har svårt att på egen hand ta sig till närliggande grönområden/parker.

Kompensation genom kompletterande friyta

Vid avsteg från kravet på storlek på friytan kan det för äldre barn kompenseras genom tillgång till kompletterande ytor. Park- och naturmark i direkt anslutning till skoltomt kan betraktas som kompletterande friyta om den kan disponeras fritt av skolverksamheten. Park- eller naturmark som inte ligger i direkt anslutning till skoltomt betraktas inte som kompletterande friyta. Kvalitetskraven i riktlinjerna ska i huvudsak uppfyllas inom den egna fastigheten (varierade terrängförhållande, olika zoner etc.).

Kort avstånd till parker och naturområden öppnar för samnyttjande av grönytor vilket kan innebära en optimering och samförvaltning av ytor och resurser. Både skolgården och den omgivande parken/naturområdet behöver i så fall vara anpassad för ett samnyttjande.

Om kravet på storlek på friyta kompenseras genom en kompletterande yta/ytor ska följande frågor belysas i den utredning som bifogas bygglovsansökan:

- Vilken/vilka ytor utöver ordinarie friyta som verksamheten ska använda.
- Överenskommelse/avtal med markägare/förvaltare med ansvar för ytan att den kan nyttjas av den pedagogiska verksamheten.
- Att ytan är anpassad för verksamhetens behov och innehåller de kvaliteter som en friyta kräver. Exempelvis bör en kompletterande yta på tak innehålla gräs, buskar och träd, även om träden har en begränsad storlek.
- Att verksamheten fritt kan använda sig av ytan på ett sätt som är likvärdigt den egna gården.
- Att förflyttningar till ytan kan ske på ett oproblematiskt, tryggt och trafiksäkert sätt.

Den sammanlagda ytan av egen friyta och kompletterande friyta bör uppnå ordinarie riktlinje för storlek på friyta.

Referenser och lästips

Publikationer

Folkhälsomyndigheten. (2019) *Hälsoeffekter av buller och höga ljudnivåer*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/h/halsoeffekter-av-buller-och-hoga-ljudnivaer/?pub=60532>

Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J.-E. och Grahn, P. (2009). *Outdoor Environmental Assessment of Attention Promoting Settings for preschool children – part of salutogenic concept*. Health and place vol.15 ss.1149-1157

Naturvårdsverket (2017) *Riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik*.

<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/buller/buller-skolgard/vagledning-riktvarden-buller-skolgard-2017-08-28.pdf>. Hämtat 2021-03-26.

Naturvårdsverket (2020) *Precisering av miljö kvalitetsmålet Frisk luft*

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljo kvalitetsmalen/Frisk-luft/Precisering-av-Frisk-luft/> [2021-03-26]

Sandseter, E. (2011). *Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anti-Phobic Effects of Thrilling Experiences*. Evolutionary Psychology vol.9 ss.257-284.

Strålsäkerhetsmyndigheten (2009) *Solskyddsfaktorer- sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn*.

<https://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/contentassets/ad202255f5dc4f35bfc576ca8b21c8fc/solskyddsfaktorer--sju-tips-for-sakrare-lekplatser-och-friskare-barn>

Råd och vägledningar

Boverkets allmänna råd om friyta (BFS 2015:1).

Boverket (2015) *Konsekvensutredning för Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utvistelse vid fritidsbem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*.

Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*.

Lagstiftning

Plan- och bygglagen (2010:900 9 kap. 33§).

Miljöbalken (1998:808 2 kap.) - Allmänna hänsynsreglerna.

Luftkvalitetsförordningen (2010:477).

Mål och konventioner

FN:s Barnkonvention <https://unicef.se/barnkonventionen>

Sveriges miljömål: <http://www.sverigesmiljomal.se/>

Nationella folkhälsomålen: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal/>

Interna styrdokument

Örebro kommun (2016). *Giftfritt Örebro. Strategi för en giftfri miljö i Örebro kommun.* (Ks 819/2014/2017). Beslutat av Kommunfullmäktige den 6 december 2016.

Örebro kommun (2018). *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar* (Bou 2125/2017). Beslutat av Programnämnd barn och utbildning, den 29 augusti 2018.

Örebro kommun (2018). *Örebro kommuns översiktsplan – Vårt framtida Örebro.* Antagen av Kommunfullmäktige den 25 april 2018.

Örebro kommun (2020). *Vårt hållbara Örebro – utvecklingsagenda med mål för 2050 och delmål för 2030* (Ks 1401/2017). Beslutat av Kommunfullmäktige den 16 juni 2020.

Bilaga 1. Användning av riktlinjerna

De huvudsakliga användarna av riktlinjerna och det tillhörande planeringsverktyget är tjänstepersoner inom Örebro kommun, kommunala bolag samt fastighetsägare/byggaktörer, även fristående aktörer.

Tjänstepersoner inom Örebro kommun

Riktlinjen ska användas som planeringsunderlag i alla delar av samhällsbyggnadsprocessen. Följande ska särskilt tas hänsyn till i de olika planeringsstadierna när det gäller friyta. Utöver friyta finns många andra aspekter att ta hänsyn till vid lokalisering och planering av skolor, exempelvis läge i förhållande till andra stadsdelar för att verka integrerande, närhet till gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik. Ställningstaganden för förskola och skola finns i kommunens översiktsplan samt i Örebro kommuns *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar*.

Översiktlig planering

Under arbetet med fördjupade översiktsplaner, planprogram och utvecklingsförslag analyseras behov av förskolor, grundskolor och gymnasier i relation till den framtida befolkningsutvecklingen. Följande är väsentligt att ha med sig i arbetet med att peka ut lämpliga ytor för skolor utifrån perspektivet friyta:

- Utrymme för tillräckligt stor friyta. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården, lämna därför gärna utrymme för att friytan kan komma att minska under projektets gång. Det är önskvärt att ta höjd för 3-parallellig skola.
- Närhet till grönområde.
- Befintlig naturmark och vegetation samt topografi är viktiga kvalitetsfaktorer att inventera och ta hänsyn till. Stora trädvolym är särskilt värdefulla.
- Luft- och ljudkvalitet samt goda sol och skuggförhållanden ska beaktas.
- Möjligheter till samnyttjande undersöks.

Detaljplaner

Detaljplanen är ett viktigt verktyg för att säkerställa placering, storlek och kvalitet på friyta. Under detaljplanearbetet preciseras markanvändningen inom fastigheten. Byggnaders placering samt friytans storlek regleras. I detaljplanen kan även naturmark och vegetation skyddas.

- Under dialogen med byggaktörer i detaljplaneskedet överlämnas *Riktlinjer för friyta i förskola och skola* tillsammans med Örebro kommuns *Funktionsprogram för förskole- och skollokaler samt dess gårdar*. Detta för att tidigt i processen tydliggöra de kvaliteter som granskas i bygglovsskedet. Riktlinjen presenteras även för byggaktörer i ett tidigt skede inför planbesked och planuppdrag.
- Lämna utrymme för tillräckligt stor friyta och att friytan kan komma att minska under planeringens gång. Friytekravet ska uppfyllas vid färdigställande av gården. Det är önskvärt att ta höjd för 3-parallellig skola.
- Naturmark och befintlig vegetation inventeras tidigt i planprocessen och ligger sedan till grund för skolgårdens utformning.
- Naturmark, befintlig vegetation samt sol- och skuggförhållanden tas hänsyn till vid placering av byggnader och friyta.
- Ny bebyggelse ska utformas med hänsyn till befintliga naturvärden.
- Särskilt värdefull naturmark kan regleras med planbestämmelser. Bevarandet av naturmark ska tydligt framgå i planbeskrivningen.
- Reglera byggrätt på sådant sätt att tillräckligt stor friyta säkerställs.

- I ett tidigt skede beakta ytor för förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt last och lossning, för att säkerställa tillräckligt stor friyta.
- Detaljplanen ska säkerställa att det går att ordna tillgängliga utemiljöer i ett senare skede.
- Planbeskrivningen ska hänvisa till ”Riktlinjer för friyta i förskola och skola”.
- Planen ska utformas på ett sätt som skapar möjlighet till samnyttjande. Beslut om samnyttjande kan dock inte regleras i detaljplan utan är en uppgörelse mellan fastighetsägare och hyresgäst.
- Tänk på att möjliggöra för exempelvis skärmtak och därför inte styra för hårt när det gäller hur stor yta som får bebyggas enligt detaljplanen.

Bygglov

Bygglov söks av byggaktören genom att bygghandlingar lämnas in till bygglovsavdelningen. Vid bygglovsprövning görs en bedömning av förutsättningarna för att uppnå kraven i riktlinjerna. För det krävs att markplaneringsplan, inklusive huvudsakliga material och utrustnings- och planteringsplan redovisas vid bygglovsansökan.

I gällande detaljplaner som antagits före dessa riktlinjer får en bedömning av friytan göras i varje enskilt fall. I bild 2 finns ett flödesschema som beskriver i vilka lägen riktlinjerna gäller, samt hur eventuella avsteg hanteras.

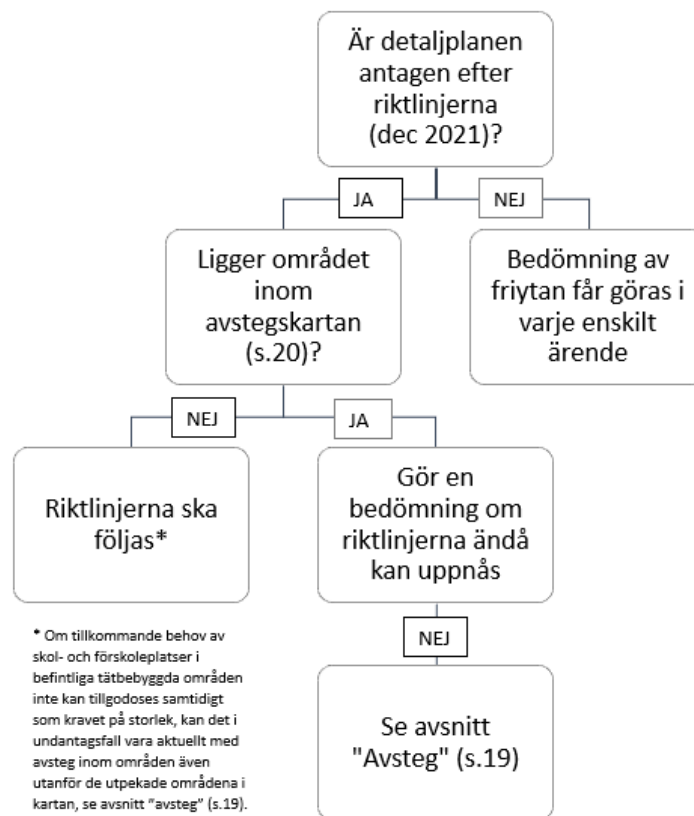

Bild 2: Flödesschema som beskriver när riktlinjerna gäller samt hur eventuella avsteg hanteras.

Den slutgiltiga bedömningen av friytans storlek samt gårdskvaliteter görs i samband med bygglovshandlingen och hanteras av Byggnadsnämnden.

För att underlätta efterlevnaden av dessa riktlinjer samt för att underlätta handläggningen i bygglovsskedet finns ett bedömningsverktyg för utemiljöns kvalitet.

Byggaktörer och kommunala bolag

Detaljplan

Se punkter för detaljplan ovan.

Projektering

I projekteringsfasen tas detaljerade planer fram för utformningen av utemiljö och byggnader.

- Riktlinjen ska användas av byggaktörerna som underlag då gårdar utformas inför bygglovsprövningen.
- Naturmark och befintlig vegetation inventeras och integreras i utformningen av gårdsmiljön. Stora trädvolymmer är särskilt värdefulla.
- Hänsyn ska tas till områdets skötsel och användbarhet för verksamheten.

Bygglov

Bygglov söks av byggaktören genom att bygghandlingar lämnas in till bygglovsavdelningen. Den slutgiltiga prövningen av friytans storlek samt gårdskvaliteter görs i samband med bygglovshandlingen.